УДК 636.1.082:575

РОЗРОБКА НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ ТА ОСОБЛИВОСТІ ВЕДЕННЯ ПЛЕМІННОГО ОБЛІКУ КОНЕЙ ГУЦУЛЬСЬКОЇ ПОРОДИ

Рецензенти: канд.с.-г.наук Россоха В.І.; канд. с.-г. наук Шабля В.П

Н.В. Кудрявська
Міністерство аграрної політики України
М.Й. Головач
Закарпатський інститут АПВ УААН, науково-виробнича асоціація "Племконецентр"
М.М. Головач
Науково-виробнича асоціація "Племконецентр"

Розроблено інструкцію з бонітування, положення про ведення племінного обліку та централізований племінний облік при розведенні гуцульської породи коней, нових форм обліку на основі проведених досліджень з вивченням їх генофонду, походження, типів, екстер'єрних особливостей, робочої продуктивності. Дано характеристику поголів'я, яке підлягає бонітуванню із записом їх до відповідного розділу ДКПК гуцульської породи. Визначено характеристику типів, їх нормативні параметри за промірами, нервовою рівновагою як об'єктивного показника при бонітуванні.

Ключові слова: **гуцульська порода коней, бонітування, племінний облік, екстер'єр, тип, робоча продуктивність, гуцульські стежки, нервова рівновага, проміри.**

Племінний облік є необхідним для збереження і вдосконалення порід коней, оскільки без використання комплексної оцінки племінного коня неможлива цілеспрямована селекційна робота. Згідно з законом України "Про племінну справу у тваринництві", племінний облік є вивченням та внесенням до документів даних про походження, продуктивність, тип та інші якості тварин з метою одержання систематизованих відомостей, необхідних для ведення племінної справи [6].

Оскільки в інструкції з бонітування та ведення племінного обліку в конярстві, централізованого племінного обліку (затверджені наказом Міністерства аграрної політики України від 15 жовтня 2003 р. № 364 та зареєстровані в Міністерстві юстиції України 30 жовтня 2003 р. за № 993/8314 зі змінами і доповненнями, внесеними наказом Міністерства аграрної політики України від 22 березня 2005 р. № 106 та зареєстрованими в Міністерстві юстиції України 6 квітня 2005 р. за № 363/10643) [5] гуцульська порода коней не згадувалася, перед нами було поставлено завдання розробити нормативні документи з бонітування та ведення племінного обліку з гуцульською породою коней.

Матеріали та методи досліджень. Дослідження проводили з використанням матеріалів експедиційного обстеження та вивчення генофонду, проведених міжнародною комісією; матеріалів про походження ліній і типів [4]; первинного племінного обліку, централізованої бази даних по гуцульській породі коней; даних бонітування Науково-виробничої асоціації

"Племконецентр", ФГ "Золота підкова", ФГ "Полонинське господарство", ФГ "Барвінок" Закарпатської, ТзОВ "Варто", ПП Гавриляк Б.З. Івано-Франківської області, архівні матеріали ДЗК Тур'я Ремети, Судова Вишня, Закарпатського обласного племоб'єднання, а також нормативно-правові документи (Інструкція з бонітування племінних коней, ведення племінного обліку в конярстві, положення про централізований племінний облік у конярстві) та особливості ведення обліку при розведенні гуцульської породи в інших країнах Європи. Для вивчення робочої продуктивності та нервової рівноваги були проведені 100-денні тести молодняку, кобил та жеребців гуцульської породи [3]. За участю членів державної атестаційної комісії, визначеної Міністерством аграрної політики України у 2006-2009 роках були проведені I, II, III та IV конкурси коней гуцульської породи та Державні атестації жеребців-плідників для племінного використання [1-2].

Результати досліджень. На основі досліджень генофонду коней в країнах карпатського Єврорегіону, у тому числі України, трансформації використання не лише у спортивному, робочому, продуктивному напрямах, а й рекреаційно-оздоровчому значення гуцульської породи буде зростати.

Відповідно логічним є провести доповнення і зміни до існуючої інструкції з бонітування коней з урахуванням показників, що стосуються гуцульської породи.

Бонітування – індивідуальна комплексна оцінка якості й типу тварин за сумою ознак, яку проводять у підприємствах усіх форм власності, що займаються розведенням, вирощуванням та реалізацією коней гуцульської породи.

Підлягають бонітуванню:

- коні, походження яких підтверджено записами про них самих та (або) їх батьків (із записом в основну частину ДКПК гуцульської породи) у державних книгах племінних коней гуцульської породи України та інших держав, де офіційно визнано гуцульську породу (із записом у головну частину ДКПК гуцульської породи), зареєстровані в агентстві ідентифікації та пройшли генетичну експертизу в лабораторії генетики Інституту тваринництва УААН;

- коні, які походять від ліцензованого жеребця з повним походженням; не менше ніж 3 ряди родоводу по материнській лінії в даних племінного обліку (із записом у першу вступну частину ДКПК гуцульської породи), зареєстровані в агентстві ідентифікації та пройшли генетичну експертизу в лабораторії генетики Інституту тваринництва УААН;

- коні, які походять від жеребця, допущеного до племінного використання на гуцульській породі з повним походженням; не менше ніж 2 ряди родоводу по материнській лінії в даних племінного обліку (із записом у другу вступну частину ДКПК гуцульської породи), зареєстровані в агентстві ідентифікації та пройшли генетичну експертизу в лабораторії генетики Інституту тваринництва УААН.

Коней гуцульської породи бонітують за: походженням, типом, промірами, екстер’єром, робочою продуктивністю, якістю потомства. Кожну ознаку оцінюють за 10-бальною шкалою.

Під час бонітування проводять:

- перевірку даних ідентифікації та реєстрації та відповідність до опису відмітин та прикмет статей екстер’єру;

- взяття промірів статей екстер'єру та зважування коней;
- перевірку показників відтворювальної здатності маточного поголів'я;
- аналіз показників робочої продуктивності, заповнення відповідних форм племінного обліку;
- визначення відповідності до типу залежно від ознак породи;
- оцінку коней за основним показниками та присвоєння класів: еліта, I, II.

Коней, що не відповідають мінімальним вимогам II класу, зараховують до некласних. Зведені дані та аналіз бонітування використовуються для розробки і коригування програм селекції коней гуцульської породи.

У популяції коней гуцульської породи відрізняють три типи:

1) первинний (оригінальний) тип, який характеризується пропорційною відносно короткою головою з виразними очима, ганаші середні, шия вихід середній, холка середня, лопатка середня і коса, спина середня і пряма, поперек середній і рівний, круп середній нормальний прямий, дещо спущений, грудна клітка широка або середня, глибока, несправжні ребра середні, передні кінцівки нормальні, передпліччя розвинуте добре, зап'ясток, п'ясток і путовий суглоб розвинені добре, бабки середні нормальні, задні кінцівки нормальні, гомілка розвинена добре, скакальний суглоб, плесно і путовий суглоб розвинені добре, легко виражена шаблистість, бабки середні, нормальні, копита передні й задні середні, нормальні, копитний ріг щільний і міцний, конституція суха і міцна, будова тіла гармонійна, мускулатура розвинена добре, сухожилля розвинені добре, міцні, темперамент енергійний, рухи вільні;

2) верховий – голова середня, ганаші середні, шия вихід високий, холка дещо довша ніж в оригінального типу, лопатка середня і коса, спина відносно довга, поперек довгий, круп середній нормальний прямий, грудна клітка широка або середня, глибока, несправжні ребра середні, передні кінцівки нормальні, більш високоногі, передпліччя розвинуте добре, зап'ясток, п'ясток і путовий суглоб розвинені добре, бабки середні нормальні, задні кінцівки нормальні, гомілка розвинена добре, скакальний суглоб, плесно і путовий суглоб розвинені добре, бабки середні, нормальні, копита передні і задні середні, нормальні, копитний ріг щільний і міцний, конституція міцна, будова тіла гармонійна, мускулатура розвинена добре, сухожилля розвинені добре, міцні, темперамент енергійний, рухи більш гармонійні як в оригінального типу, коні верхового типу дуже подібні до чистокровних верхових чи арабських з яскраво вираженим типом і промірами гуцульського коня;

3) верхово-запряжний – голова велика, ганаші широкі, вихід шиї середній або низький, холка середня, лопатка коротка, коса, спина коротка, рівна, круп середній, широкий, дещо роздвоєний, грудка клітка широка, глибока, несправжні ребра короткі, передні кінцівки нормальні, передпліччя, зап'ясток, п'ясток, путовий суглоб розвинені добре, бабки короткі, нормальні, задні кінцівки нормальні, гомілка розвинена добре, скакальний

суглоб, плесно і путовий суглоб розвинені добре, бабки середні, копита великі, копитний ріг щільний і міцний, конституція груба, будова тіла гармонійна, мускулатура розвинена добре, сухожилля розвинені добре, міцні, темперамент спокійний, рухи вільні.

Робоча продуктивність коней гуцульської породи оцінюється за показниками:

- рівнем нервової рівноваги – на спеціально облаштованому іподромі "Гуцульські стежки";
- жвавістю, витривалістю і рівнем фізичної підготовки коня – випробуванням на довгу дистанцію;
- запряжними якостями – випробуванням в парокінній запряжці.

Оцінку робочої продуктивності визначають за загальною кількістю балів із двох видів випробувань, серед яких перший вид є обов'язковим, згідно зі шкалою оцінки племінних коней за робочою продуктивністю (табл. 1).

1. Шкала оцінки племінних коней за робочою продуктивністю (балів)

Види випробувань			Загальна кількість балів (I+II або III)	Оцінка
I	II	III		
Випробування «Гуцульські стежки»	випробування на довгу дистанцію	випробування в парокінній запряжці		
70-80	45-50	45-50	115-120	10
60-69	40-44	40-44	100-113	9
50-59	34-39	34-39	84-98	8
40-49	28-33	28-33	68-82	7
30-39	22-27	22-27	52-66	6
20-29	18-21	18-21	38-50	5
10-19	10-17	10-17	20-36	4

У випробуванні "Гуцульські стежки" оцінюється рівень нервової рівноваги при подоланні гірського маршруту, який має 15 природних і штучних перешкод:

1. "хвіртка" – імітує вхід в огороджену територію;
2. "фіранки" – імітує перехід через чагарники в лісі;
3. "півкруг" – вузька дорога по півкругу шириною 35 см;
4. "кладка" – перехід дерев'яного помосту шириною до 50 см;
5. "вузький перехід" – між двома дерев'яними брусками довжиною 6 м шириною між брусками 45 см;
6. "низький перехід" – імітує перехід під гілками дерев висотою 210 см;
7. "крутий з'їзд" – з гори з кутом нахилу не менше 35-40°;
8. "перехід через річку" – глибиною не менше 40 см, довжиною не менше 10 м;
9. "міст" – довжиною не менше 20 м;
10. "крутий виїзд" – на гору з кутом підйому не менше 35-40°;
11. "рівноважня" – дерев'яний поміст, який коливається на дерев'яному бруску діаметром 25 см;

12.“лабіринт” – імітує вузький і звивистий перехід між деревами в лісі;
13.“вітролом” – імітує розкидані стихією стовбури дерев довжиною 2 м, товщиною 20 см;
14.“стаціонарна перешкода 1” – типова перешкода для стрибків висотою 50 см та шириною не менше 3 м;
15.“стаціонарна перешкода 2” – дерев’яний брусок довжиною не менше 3 м, висотою не менше 60 см.

Максимальна кількість балів – 80. Бали зараховують при правильному подоланні перешкоди.

Випробування на довгу дистанцію 1600 м (або 14 500 м) – оцінюється швидкість, витривалість і підготовка коня. Максимальна оцінка – 50 балів. Після закінчення випробування коней оцінюють за їх кондицією на основі фізіологічного показника (пульс 20 хв після закінчення випробування не має перевищувати 64 удар/хв).

Випробування в парокінній запряжці – оцінка запряжних якостей при подоланні 5 натуральних та штучних перешкод:

1. “вузька дорога по півкругу” – шириною 2 м;
2. “крутий з’їзд” – з гори з кутом нахилу не менше 35-40°;
3. “перехід через річку” – глибиною не менше 30-40 см, довжиною 6-8 м;
4. “крутий виїзд” – на гору з кутом підйому не менше 35-40°;

5. “тісний переїзд” – між двома дерев’яними брусками довжиною 6 м і шириною між брусками 1,5 м).

Максимальна кількість балів – 50. Бали нараховують при правильному подоланні перешкод.

На кожного коня, який випробовується, заповнюється протокол оцінки коней гуцульської породи форму № 24-гуц (табл. 2).

2. Протокол оцінки коней гуцульської породи (форма № 24-гуц)

Кінь за № _____

Етап, вид випробувань	Ознака	Мах кількість балів	Оцінка	Разом
Експертна оцінка	Тип	10		
	Екстер’єр	10		
	Рух	10		
	Загальне враження	10		
І вид Гуцульські стежки	1. Хвіртка	4		
	2. Фіранки	4		
	3. Півкруг	4		
	4. Кладка	7		
	5. Вузький перехід	4		
	6. Низький перехід	3		
	7. Крутий з’їзд	4		
	8. Перехід через річку	5		
	9. Міст	4		
	10. Крутий виїзд	4		
	11. Рівноваження	7		
	12. Лабіринт	8		
	13. Вітролом	5		
	14. Стаціонарна перешкода 1	8		
	15.Стаціонарна перешкода 2	7		
ІІ вид Випробування на довгу дистанцію	1 місце	50		
	2 місце	40		
	3 місце	30		
	4 місце	20		
	5 місце	10		
ІІІ вид Випробування в парокінній запряжці	1. Вузька дорога по півкругу	10		
	2. Крутий з’їзд	10		
	3. Перехід через річку	10		
	4. Крутий виїзд	10		
	5. Тісний переїзд	10		
Сумарний бал (мах. 170 балів)				

Робочу продуктивність коней, які не пройшли випробувань, але використовуються на господарських роботах, оцінюють у 2-3 бали.

Оцінку за промірами проводять за шкалою оцінки племінних коней за промірами (табл. 3) залежно від типу з поправками на вік. При оцінці коней у віці до 3 років використовують поправки на вік до оцінки коней за

промірами. Бали за проміри виставляють за мінімальним показником кожного з них.

Племінний облік при розведенні коней гуцульської породи ведеться в усіх підприємствах – суб'єктах племінної справи в конярстві з метою систематизації відомостей, необхідних для ведення племінної справи. Племінний облік ведеться індивідуально щодо кожної тварини всіх господарських і статево-вікових груп.

Форми племінного обліку в конярстві ведуться спеціалістами племінних підприємств до вибуття тварини, після чого зберігаються в господарствах протягом 25 років з подальшою передачею до архіву.

Племінний облік у підприємствах, які розводять гуцульську породу ведуть за формами, які затверджені наказом Міністерства аграрної політики України від 15 жовтня 2003 р. № 364 та зареєстровані в Міністерстві юстиції України 30 жовтня 2003 р. за № 993/8314 зі змінами і доповненнями, внесеними наказом Міністерства аграрної політики України від 22 березня 2005 р. № 106 та зареєстрованими в Міністерстві юстиції України 6 квітня 2005 р. за № 363/10643.

Окрім них, запропоновані додаткові форми племінного обліку: форма № 3-к "Свідоцтво про народження лошати", форма № 24-гуц "Протокол оцінки коней гуцульської породи".

3. Шкала оцінки племінних коней за промірами (см) залежно від типу

Статево-вікова група						Оцінка, балів
Жеребці			Кобили			
висота в холці	обхват грудей	обхват п'ястка	висота в холці	обхват грудей	обхват п'ястка	
Первинний (оригінальний) тип						
133	165	17,5	131	150	16,5	9
134	168	17,5	132	152	17,0	8
135	172	17,5	133	160	17,5	7
136	176	18,0	134	165	17,5	6
Верхово-запряжний тип						
137	176	18,5	135	160	18,0	9
138	178	18,5	136	168	18,0	8
139	180	19,0	137	170	18,5	7
140	185	19,5	138	174	18,5	6
Верховий тип						
141	172	18,0	139	171	18,0	9
142	176	18,0	140	174	18,5	8
143	178	18,0	141	176	18,5	7
144	180	18,5	142	180	18,5	6

Форма № 3-к "Свідоцтво про народження лошати" ведеться в селекційному центрі, заводській конюшні при створенні парувальних пунктів для покриття племінних кобил приватних власників на основі журналу парування. Наводяться такі дані: область, район, парувальний пункт, кличка,

стать, масть, відмітини, дата народження, кличку жеребця яким спаровано конематку, кличку кобили та дату парування, номер запису в "Журналі обліку проби та парування кобил" (форма № 4-к), який ведеться на парувальному пункті; прізвище, ініціали, місце проживання коневласника. Заповнюють також родовід лошати, де в кожній графі вказують № за ДКПК, кличку, масть, рік народження, породу предків. Дана форма є підставою для запису родоводу при ідентифікації коня (табл. 4).

4. Свідоцтво про народження лошати №_____ (форма № 3-к)

<table>
<tr><td colspan="2">Кличка</td><td colspan="2"></td><td colspan="2">стать</td><td colspan="2"></td></tr>
<tr><td colspan="2">дата народження</td><td colspan="2"></td><td colspan="2">Масть, відмітини</td><td colspan="2"></td></tr>
<tr><td colspan="8"></td></tr>
<tr><td colspan="2">Жеребець</td><td colspan="2"></td><td colspan="2"></td><td colspan="2"></td></tr>
<tr><td colspan="2">Кобила</td><td colspan="2"></td><td colspan="2"></td><td colspan="2"></td></tr>
<tr><td colspan="4">дата парування, номер запису в журналі</td><td colspan="2"></td><td colspan="2"></td></tr>
<tr><td colspan="2">Власник</td><td colspan="2"></td><td colspan="2">місце проживання</td><td colspan="2"></td></tr>
<tr><td colspan="8">Родовід лошати</td></tr>
<tr><td colspan="4">М</td><td colspan="4">Б</td></tr>
<tr><td colspan="2">ММ</td><td colspan="2">БМ</td><td colspan="2">МБ</td><td colspan="2">ББ</td></tr>
<tr><td>ММММ</td><td>БММ</td><td>МБМ</td><td>ББМ</td><td>ММБ</td><td>БМБ</td><td>МББ</td><td>БББ</td></tr>
</table>

Форма № 24-гуц "Протокол оцінки коней гуцульської породи" заповнюється членами експертної комісії і є підставою для запису жеребців, кобил, молодняку 2; 2,5; 3 років до ДКПК гуцульської породи, для державної атестації жеребців для племінного використання та бонітування племінних коней. Заносяться дані експертної оцінки за типом, екстер'єром, рухами, загальним враженням; бальна оцінка I, III виду випробувань по кожній перешкоді, II виду випробувань згідно із зайнятим місцем, зведені бали по кожній групі, сумарний бал.

Протокол оцінки заповнюється і підписується членами експертної комісії в день проведення випробувань.

Централізований племінний облік при розведенні гуцульської породи коней застосовується, відповідно до Статті 6 Закону України "Про племінну справу у тваринництві", з метою забезпечення державного контролю та створення інформативної бази у племінному конярстві. Централізований

племінний облік ведеться щодо гуцульської породи коней, що розводиться в Україні. Дані централізованого племінного обліку використовуються для розробки та коригування селекційної програми, контролю за станом розвитку гуцульської породи.

До завдань установи (організації), на яку покладається ведення централізованого племінного обліку, входить:

- *облік племінних коней гуцульської породи, створення бази даних;*
- *контроль за ідентифікацією коней та видача племінних свідоцтв (сертифікатів);*
- *підготовка матеріалів до видання ДКПК;*
- *оцінка жеребців-плідників за якістю потомства;*
- *співробітництво (надання інформації) з радами з племінної роботи з гуцульською породою коней;*
- *видання каталогів жеребців-плідників (на підставі протоколу засідання атестаційної комісії Міністерства аграрної політики України з атестації жеребців-плідників для племінного використання), молодняку коней, що пройшли випробування в селекційному центрі, на іподромі "Гуцульські стежки" тощо.*

Висновки:

1. На основі проведених досліджень з вивчення нервової рівноваги необхідним елементом селекції є випробування коней гуцульської породи на спеціальному іподромі "Гуцульські стежки", як об'єктивного показника при проведенні бонітування.

2. Форми племінного обліку, які розроблені науковцями і практиками для заводських порід коней, що розводяться в Україні, є повністю придатними і для гуцульської породи коней, яку в міру об'єктивних обставин необхідно зараховувати до вищеназваних.

3. Розроблені додаткові форми племінного обліку: № 3-к “Свідоцтво про народження лошати” та № 24-гуц “Протокол оцінки коней гуцульської породи” необхідні для використання в роботі з породою.

Бібліографічний список

1. Головач М.Й. Метод оцінки робочої продуктивності коней гуцульської породи / М.Й.Головач, М.М.Головач // Вісник аграрної науки, №1. – 2007. – С.78.

2. Головач М.Й. Методи випробування і оцінки коней гуцульської породи / М.Й.Головач, М.М.Головач // Вісник аграрної науки, №12. – 2005. – С.39-39.

3. Головач М.Й. Порівняльний аналіз результатів оцінки нервової збудливості коней гуцульської породи / М.Й.Головач, М.М.Головач // НТБ, № 94 / ІТ УААН. – Х. – 2006. – С.94-97.

4. Головач М.Й. Походження ліній і типів коней гуцульської породи / М.Й.Головач, М.М.Головач // Вісник аграрної науки, №2. – 2007.– С.50-54.

5. Інструкція з бонітування племінних коней. Інструкція з ведення племінного обліку в конярстві. Положення про централізований племінний облік у конярстві. – К.: Арістей, 2007. – С.3-40.

6. Нормативно-правові акти з питань племінної справи у тваринництві. – Київ, 2004. – С.4-5.

РАЗРАБОТКА НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЙ ДОКУМЕНТАЦИИ И ОСОБЕННОСТИ ВЕДЕНИЯ ПЛЕМЕННОГО УЧЕТА ЛОШАДЕЙ ГУЦУЛЬСКОЙ ПОРОДЫ

Кудрявская Н.В., Головач М.И., Головач М.М.

Разработана инструкция бонитировки, положение о ведении племенного учета и централизованном племенном учете при разведении гуцульской породы лошадей, новые формы учета на основе проведенных исследований с изучением генофонда, происхождения, типов, экстерьерных особенностей, рабочей продуктивности. Дана характеристика поголовья, которое подлежит бонитировки с записью их в соответствующий раздел ГКПК гуцульской породы. Приведена характеристика типов, их нормативные параметры по промерам и нервному равновесию как объективных показателей при бонитировке.

Ключевые слова: гуцульская порода, бонитировка, племенной учет, экстерьер, тип, рабочая продуктивность, гуцульские тропки, нервное равновесие, промеры.

TREATMENT OF PRINCIPLES OF LAW AND PARTICULARITY PERFORMING PEDIGREE REGISTRATION OF HORSES HUCUL BREED

Kudryavska N., Holovach M., Holovach M.

Instructions from valuation, performing pedigree registration and regulations about centralized pedigree registration attached to breeding hucul horses, new forms of registration based on conducted studies their gene pool, origin, types, build particularity, working efficiency were treated. It was given the characteristics of horses, which are subjected to valuation with entry to appropriate section of State studbook of horses hucul breed. The characteristics of types, their principles parameters according to measurements, nervous equilibrium as impartial assessment by the valuation was determined.

Keywords: Hucul breed, estimation, pedigree account, exterior, type, working productivity, Hucul paths, nervous equilibrium, measuring.